

Janicke Andersson, *Konsten att leva länge: föreställningar om livets förlängning i handböcker 1700–1930* (Stockholm: Carlssons, 2007). 282 s.

Boken har onekligen en lockande titel och borde sälja bra åtminstone hos en äldre publik. Den är ursprungligen en avhandling ventilerad i Linköping 2006 i Tema äldre och åldrande, och är upplagd i en prolog och två delar. Prologen anger frågor, diskuterar verktyg, resonerar om material och ger en vetenskapshistorisk bakgrund. Den första delen heter "Legender som förmedlar" och tar upp olika traditioner, syndaflokslegender, hyperborélegender och legender om ungdomens källa. Uppdelningen följer ett värdefullt arbete från 1966 av Gerald J. Gruman som kartlade detta idékomplex fram till år 1800. Den andra delen, "Råd för livet", går i ett par kapitel igenom de olika råd som givits för att uppnå hög ålder: skötsamhet, naturlighet, att vara aktiv och så vidare. Någon egentlig summering ingår inte och ges inte heller inte i denna anmälan, som nöjer sig med aspekter som rör 1700-talet.

Utän tvekan har Andersson hittat ett intresseväckande tema, som för första gången prövas på svenska och på ett svenskt material. Det ligger i gränslandet mellan medicin och livsstil och har en hög grad av aktualitet. Ämnet lånar sig både till allvar och en smula komik eftersom det gärna innehåller ett antal överbud, men också eftersom det är ett odiskutabelt faktum att mänskligheten faktiskt lyckats förlänga sin livslängd. Visserligen utan att bli så mycket nöjdare.

I enlighet med undertiteln är det bara handböcker som tas upp. Sammanlagt cirka 40 har identifierats från perioden 1700–1930 varav ett femtontal hör till 1700-talet, litet runt uppfattat. Viktigast är det arbete som

gett avhandlingen dess titel, den tyske läkaren Christoph Wilhelm Hufelands *Konsten att lefva länge*, utgivet precis vid sekelskiftet 1800. Ett arbete som dock saknas, om det är glömt eller faller utanför må vara osagt, är Christian Ernst Endters *Om orsakerna til menniskiones korta och långa lifstid* (Göteborg, 1750). Avgränsningen till handböcker betyder att offentliga påbud, läkarhandledningar, temat i skönlitteratur, eller åldrandet som generellt tema inte tas upp – detta av arbetsbesparande skäl. Det betyder också att handskrivet material utgår – om sådant finns; Danmark har uppenbarligen rika skatter härvidlag. Undersökningen begränsar sig alltså till svenskt material vilket i flertalet fall ändå innebär översättningar. Konkret betyder det att den medicinska utbildningen inte tas upp, inte heller den medicinska genre som prolongeviteten ingår i, alltså dietetiken. Det kan man sakna, liksom en tydligare plats för religiös litteratur. Allt detta kan på nytt försvaras med arbetstekniska skäl, men det begränsar trots allt bilden. Det finns onekligen andra vägar in i ämnet. Författarinnan hänvisar till exempel till Birgitta Odéns arbeten. Senare har också Pär Alexandersson disputerat i litteraturvetenskap på en mäktig avhandling, *Konsten att avstå: framställningar av åldrande och visdom i västeuropeisk litteratur från Cicero till Fredrika Bremer* (Uppsala, 2009), som ger plats för svenskt 1700-tal i form av till exempel Bellman och Leopold.

Kort om teknikaliteter: Titlarna återges ibland i förkortad form vilket skapar risker. De båda första orden i titeln på Johann Heinrich Cohausens arbete är sålunda *Hermippus redivivus* (1744) och an knyter till den grekiske författaren Hermippus, som ska ha blivit 115 år, ett inslag som naturligtvis appellerade till den tidens publik. Det medges att de långa

titlarna på äldre litteratur är besvärliga men de utgör en sorts kombinerad reklamtext och varudeklaration. Över huvud taget finns anledning att vara mer observant på det klassiska arvet och dess dåvarande betydelse (och nuvarande ringaktning). Framställningen är diskursanalytisk vilket gör kronologin ganska osynlig, men som har fördelen av vissa linjer framträder, som vilka långlivade som ofta återkommer (till exempel den berömda Thomas Parre som dog 152 år gammal 1635), vilka regler och dygder som premierats med livskraft, samt föryngningsrecept och Hufelands makrobiotik. Här finns alltså efterföljansvärda exempel, men också diskussionen om vilka samhällsgrupper som lever sunt och till samhällets bästa. Är det bonden eller studenten, måntro? Allt detta är intressant, samtidigt kan det vara svårt att få en klar bild av de enskilda verken, till exempel försvinner Hufelands viktiga arbete bland allt det övriga. I fråga om att använda begrepp kan en rubrik som "syndaflodslegender", Grumans "antediluvial legends" kännas fel. Det handlar ju om dem som uppnådde sin höga ålder genom att ha levat *före* syndafloden.

Språkligt är boken mindre lyckad. Här behövs inte lång exemplifiering, men ord förekommer helt enkelt felanvända: "För att ringa in prolongivet som område formuleras förty [?] kriterier" (s. 55); "sentensen [sensmoralen?] av denna historia" (s. 93). Ett längre citat: "redan 1689 hade det i kyrkolagen införts ett förbud till [mot] äktenskap för de drabbade av smittsamma sjukdomar som exempel; spetälska och fallandesot, eller den som var vetlös eller hade vederstyggliga och stora fel och lyten. Steriliseringslagarna var ett radikalt försök att försöka bli av med dessa skrämmande sjukdomar och handikapp." (s. 177) Här hoppar framställningen inom samma mening från 1689 till steriliseringslagarna av 1934 och 1941 utan att det anges; tolkningen är dessutom tveksam. Någon borde alltså ha språkgranskat boken.

Ett generellt problem för akademikern av i dag är ambitionen att skriva trevligt. För att lyfta den akademiska prosan används ofta kneppet att så ofta som möjligt smyga in ett "jag". Sant är att forskningen är subjektiv, att den är en process där författaren tvingas ändra sig, men det kan bli för mycket. Mer gnäll från en äldre läsare som inte alltid vill föryngras: Varför låta historien bestå av obligatoriska årtal inom parentes när Rousseau eller vem det nu var levde? Är det för att ge sken av exakthet, i stället för att djupare förankra frågorna i historien? Varför har man här (liksom snart i hela den akademiska avhandlingsgenren) slopat den goda gamla vanan att ha register? Den detaljen förlänger livslängden på en bok med många år.

Gunnar Broberg

Ann-Sofie Arvidsson, *Makten och döden: stat och kyrka möter svenska efterlevande under ett långt 1700-tal* (Göteborg: Makadam, 2007). 360 s.

I en akademisk avhandling i historia, framlagd vid Stockholm universitet år 2007, har Ann-Sofie Arvidsson undersökt den mångfald av regler och förordningar som stat och kyrka i egenskap av världslig respektive andlig överhet utarbetade om i princip allt vad gällde att hantera dödsfall under tidigmodern tid. Vad var det stat respektive kyrka försökte göra i samband med dödsfall? Vad syftade normerna till?

Undersökningen omfattar "ett långt 1700-tal" eller mera exakt perioden 1686–1823. Begynnelseåret 1686 motiveras med att då fick Sverige en kyrkolag som innefattade begravningsriternas utformning. För den andra gränsen 1823 gäller att Kungl. Maj:t detta år upphävde förordningar som förbjöd alltför frikostiga begravingar. Avhandlingen behandlar inte en historisk händelseutveckling utan är till sin karaktär problemorienterad. Olika normativa problem behandlas.